

Marcin Ratajczak, Jan Wołoszyn

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

**WIELKOŚĆ I STRUKTURA ZATRUDNIENIA
W PRZEDSIĘBIORSTWACH
W LATACH 2002-2006**

Streszczenie: Poprawnie funkcjonująca mała i średnia przedsiębiorczość jest uznawana za źródło poprawy wyników ekonomicznych, głównie przez tworzenie nowych miejsc pracy, stopień innowacji, płace, wydajność czy wymianę międzynarodową. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wielkości i struktury zatrudnienia w przedsiębiorstwach w polskiej gospodarce. Dane pochodzą z Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości i obejmują lata 2002-2006.

1. Wstęp

Przedsiębiorstwa pojawiły się w życiu gospodarczym wraz z rozwojem stosunków towarowo-pięniężnych, a ich dynamiczny rozwój przypada na przełom XVIII i XIX wieku. W okresie tym można zaobserwować daleko posunięty podział pracy, uzbrojenie stanowisk pracy w coraz to bardziej nowoczesne maszyny i urządzenia techniczne, a tym samym ograniczenie liczby pracowników przy produkcji tych samych wyrobów. Zatrudnienie w skali mikro malało, ale w skali makro, wraz z rozwojem nowych przedsiębiorstw, rosło. W kolejnych etapach rozwoju gospodarczego małe przedsiębiorstwa ustąpiły miejsca przedsiębiorstwu dużym, by ponownie przeżyć swój dynamiczny rozwój w II połowie XX wieku. Małe i średnie przedsiębiorstwa zaczęły zdobywać uznanie ekonomistów i specjalistów od zarządzania.

Jedną z ważnych przyczyn zwiększonego zainteresowania socjologów, a zwłaszcza ekonomistów, drobną przedsiębiorczością jest to, iż kreuje ona nowe miejsca pracy przy jednoczesnym tworzeniu nowych technik i technologii wytwarzania, co w konsekwencji sprzyja wzrostowi gospodarczemu. Powyższe tendencje, opisywane w pracach zagranicznych autorów, dotyczą głównie bardzo rozwiniętych systemów gospodarczych. Podejmując ten temat, chcieliśmy odnieść je do gospodarki polskiej, w której drobna przedsiębiorczość w okresie powojennym ma bardzo krótką historię, ale odgrywa bardzo ważną rolę, wytwarzając prawie 70% ogólnej liczby miejsc pracy w naszym kraju.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wyników analizy wielkości i struktury zatrudnienia w MŚP na tle zatrudnienia we wszystkich polskich przedsiębiorstwach. Dane pochodzą z Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości i obejmują lata 2002-2006.

2. Powiązanie przedsiębiorczości z rozwojem gospodarczym

W ciągu ostatnich kilkunastu lat w krajach Unii Europejskiej dokonywały się zasadnicze zmiany rynkowe polegające na przechodzeniu od gospodarki korporacyjnej do gospodarki przedsiębiorczej. Dlatego jednym z podstawowych zadań zarówno dla naukowców, jak i dla polityków jest analizowanie rozwoju przedsiębiorczości, która do tej pory była głównie zjawiskiem amerykańskim, a nie europejskim. Bardzo istotne jest także powiązanie między rozwojem przedsiębiorczości a innowacjami, które odgrywają bardzo istotną rolę w gospodarce opartej na wiedzy. Według wielu ekonomistów to powiązanie wpływa na wyniki ekonomiczne (głównie finansowe) małych i średnich podmiotów gospodarczych w największym stopniu.

Przedsiębiorczość występuje w każdym sektorze gospodarki i w każdym typie biznesu w firmach jednoosobowych, małych, średnich oraz dużych. Na rozwój przedsiębiorczości w danej gospodarce może mieć wpływ wiele różnorodnych czynników:

- kulturowych (podejście społeczeństwa do hierarchii potrzeb, indywidualizmu oraz tradycji);
- geograficznych (ukształtowanie terenu, infrastruktura techniczna, rozwój danego regionu);
- społecznych (postrzeganie rodziny, rola kobiet oraz mniejszości narodowych, podejście do sukcesu);
- ekonomicznych (klimat dla biznesu, stopa bezrobocia) [De 2001, s. 6].

Przedsiębiorczość jest to wieloaspektowe zjawisko społeczno-gospodarcze. Potwierdza to fakt, że do tej pory nie ma jednej, ogólnie przyjętej definicji tego pojęcia. Najczęściej uważa się, że jest to sposób myślenia i proces mający na celu stworzenie nowych form działalności gospodarczej oraz rozwój tych już istniejących z włączeniem umiejętności podejmowania ryzyka. Dlatego przedsiębiorczość koncentruje się wokół procesu zmiany, kreatywności oraz innowacji z właściwym sposobem zarządzania w obrębie nowej lub istniejącej organizacji. Przedsiębiorcy są organizatorami produkcji i innowatorami skłonni do podejmowania ryzyka przez wprowadzanie nowych towarów na rynek, tworzenie nowych rynków, odkrywanie niewykorzystanych zasobów oraz rozwijanie nowych technologii. Ich głównym celem jest osiągnięcie zysku, ale kierują się także pragnieniem niezależności, chęcią samorealizacji i dążeniem do urzeczywistnienia swojej wizji [Green Paper... 2003, s. 7].

Można stwierdzić, że przedsiębiorczość to zarówno określony sposób zachowania, polegający na poszukiwaniu zmiany, reagowaniu na nią i wykorzystywaniu

jej jako okazji do innowacji, jak i cecha, a raczej zespół cech człowieka umożliwiających tego typu zachowania, takich jak: kreatywność, wyobraźnia, potrzeba osiągnięć, umiejętność wykorzystania szans i zagrożeń, umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach, wiara w możliwości zrealizowania nowego przedsięwzięcia, akceptowanie ryzyka (w rozsądnym wymiarze) [Sikorska-Wolak 2008, s. 14].

Przedsiębiorczość, stymulując wzrost gospodarczy, jest bardzo istotna dla małych i średnich podmiotów gospodarczych, które mają różne formy własności i działają w różnych sektorach gospodarki. Konieczne staje się więc łączenie kreatywności i innowacyjności z zarządzaniem we wszystkich fazach cyklu życia przedsiębiorstwa. Bardzo ważne jest także odpowiednie środowisko do tworzenia oraz działania małych i średnich firm. Istotną rolę w rozwoju przedsiębiorczości musi odgrywać otoczenie instytucjonalne, rządowe oraz pozarządowe, wspierając rozbudowę infrastruktury finansowej, która będzie pomagała rozwojowi tego segmentu przedsiębiorstw na świecie.

Podsumowując powyższe rozważania, można stwierdzić, że przedsiębiorczość jest ściśle powiązana z innowacyjnością i wynikami ekonomicznymi, a co za tym idzie – odgrywa bardzo ważną rolę w rozwoju gospodarczym wszystkich krajowych systemów gospodarczych. Małe i średnie podmioty gospodarcze praktycznie we wszystkich krajach odgrywają obecnie główną rolę w rozwoju gospodarczym na wszystkich szczeblach, czyli ekonomicznym, społecznym i organizacyjnym. Dlatego właśnie poprawnie funkcjonująca mała i średnia przedsiębiorczość jest uznawana za źródło poprawy wyników ekonomicznych, głównie przez tworzenie nowych miejsc pracy, stopień innowacji, płace, wydajność czy wymianę międzynarodową.

3. Wielkość i struktura zatrudnienia w przedsiębiorstwach

Na koniec 2006 r. liczba pracujących w przedsiębiorstwach ogółem wyniosła 8500,7 tys. osób i była o prawie 450,0 tys. osób większa niż w roku 2002 (tab. 1).

Tabela 1. Liczba pracujących w przedsiębiorstwach w latach 2002-2006 (tys. osób)

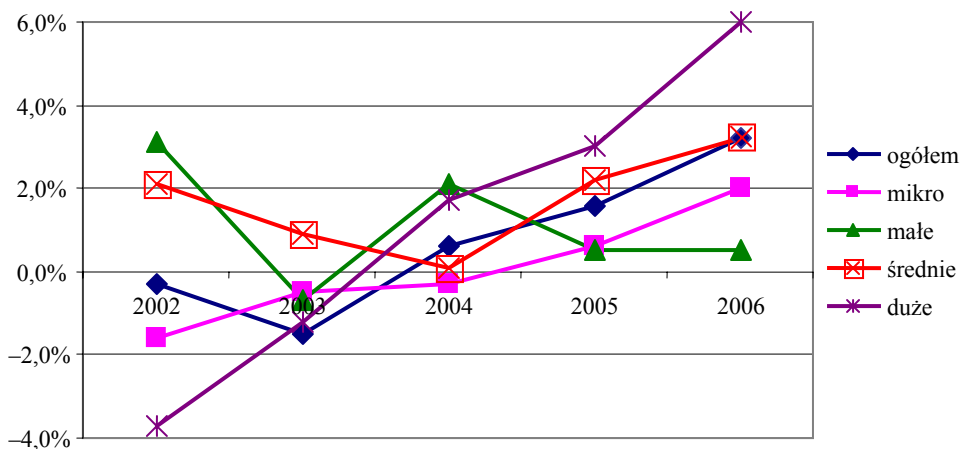
Rok	Ogółem	Według liczby zatrudnionych			
		0-9	10-49	50-249	powyżej 249
2002	8 056,4	3 378,0	948,9	1 418,8	2 300,7
2003	8 024,0	3 351,9	937,8	1 447,9	2 286,4
2004	8 106,8	3 340,8	963,7	1 461,0	2 321,3
2005	8 234,1	3 380,9	968,4	1 493,4	2 391,4
2006	8 500,7	3 450,2	972,8	1 541,7	2 536,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie [GUS].

Największy przyrost w tworzeniu miejsc pracy w analizowanym okresie zaobserwowano w kategorii największych podmiotów gospodarczych, liczba pracujących powiększyła się o ponad 230,0 tys. osób. Jediną grupą wielkości, która w ca-

łym analizowanym okresie wykazywała tendencję wzrostową liczby pracujących, są podmioty zatrudniające 50-249 osób (ogółem nastąpił wzrost o prawie 120,0 tys. osób). Trzeba stwierdzić, że udział pracujących w sektorze MŚP w ogólnej liczbie pracujących w przedsiębiorstwach przez cały analizowany okres wynosił ok. 70%, co pokazuje, jak ważną rolę odgrywał ten sektor w polskiej gospodarce.

Natomiast jeśli chodzi o dynamikę liczby pracujących w przedsiębiorstwach, to najwyższe tempo wzrostu w latach 2002-2006 wykazywały największe podmioty gospodarcze (w 2006 r. nawet 6% w stosunku do roku poprzedniego), co widoczne jest na rys. 1.

Rys. 1. Dynamika liczby pracujących w przedsiębiorstwach w latach 2002-2006 (rok poprzedni = 100%)

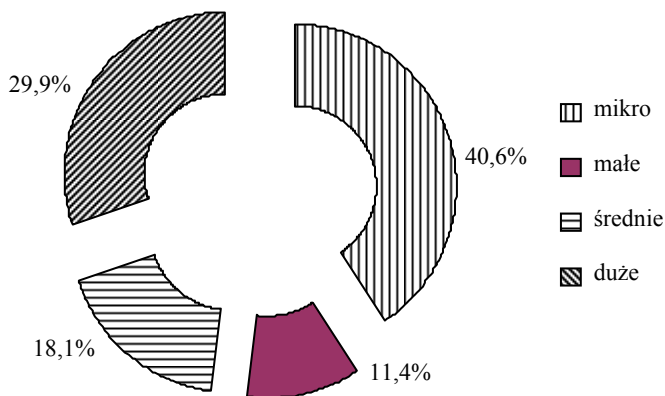
Źródło: opracowanie własne na podstawie [GUS].

W roku 2003 praktycznie wszystkie kategorie przedsiębiorstw dopiero powoli wychodziły z kryzysu lat poprzednich i dynamika liczby pracujących była w tym okresie jeszcze ujemna (ok. 1,5%). Z kolei od 2004 r. była już widoczna tendencja wzrostowa w tworzeniu miejsc pracy, głównie przez podmioty największe oraz zatrudniające 50-249 osób (średnio o 4,5%). Świadczy to o tym, że przyspieszenie tempa wzrostu gospodarczego, obserwowane od 2004 r., nastąpiło głównie dzięki aktywności dużych przedsiębiorstw.

Struktura pracujących w przedsiębiorstwach według wielkości w całym analizowanym okresie utrzymywała się na bardzo podobnym poziomie (rys. 2). Najmniejsze podmioty wytwarzały ok. 41% wszystkich miejsc pracy, które były dostępne w przedsiębiorstwach.

Na drugim miejscu były firmy zatrudniające powyżej 249 osób, których udział wahał się w granicy 30%. Natomiast podmioty średnie dawały miejsca pracy

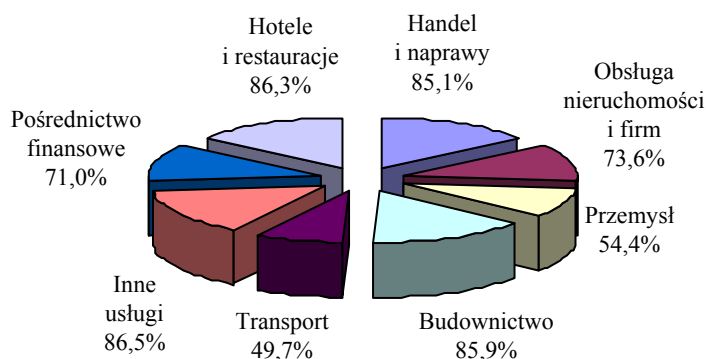
ok. 18%, a przedsiębiorstwa zatrudniające 10-49 osób 11% pracowników. W całym okresie 2002-2006 sektor MŚP odgrywał główną rolę w wytwarzaniu miejsc pracy w gospodarce krajowej (ponad 70%).

Rys. 2. Struktura pracujących w przedsiębiorstwach według wielkości w 2006 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [GUS].

Skoro sektor MŚP odgrywał tak istotną rolę w rozwoju gospodarczym Polski, konieczne jest przedstawienie tego, w jakich sekcjach gospodarki wytwarzał on najwięcej miejsc pracy dla ludności. Udział pracujących w sektorze MŚP według sekcji gospodarki przedstawiony jest na rys. 3.

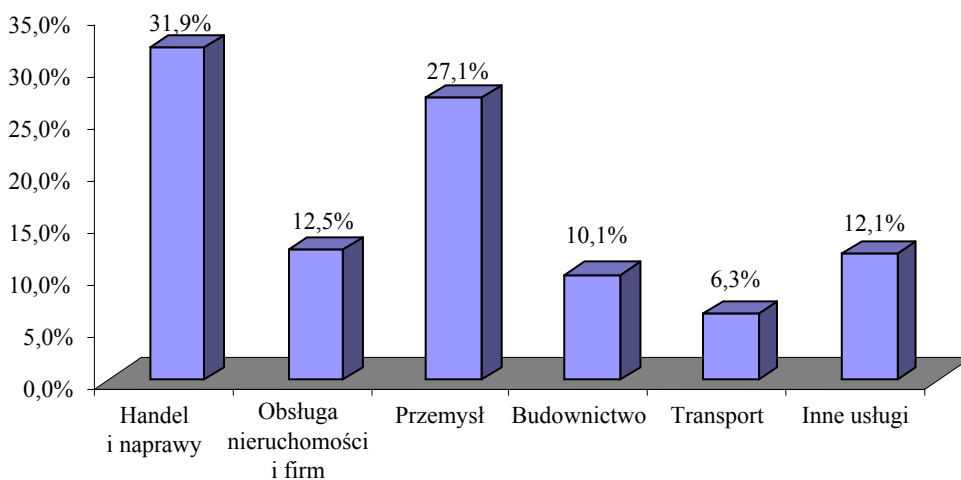
Rys. 3. Udział pracujących w sektorze MŚP według sekcji gospodarki w 2006 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [GUS].

W okresie 2002-2006 sektor MŚP odgrywał najważniejszą rolę w trzech podstawowych sekcjach gospodarki, w których udział pracujących w tych podmiotach

wahał się między 85-86%. W sekcji „Hotele i restauracje” najważniejszą rolę pracodawców odgrywały podmioty zatrudniające 50-249 osób (ponad 60% tej sekcji), a w sekcji „Handel i naprawy” dominowały przedsiębiorstwa mikro (45%) oraz małe (42%). Z kolei w sekcji „Budownictwo” najwyższe tempo wzrostu liczby pracujących osiągnęły firmy średnie. Warto podkreślić, że w sekcji „Przemysł” zanotowano w analizowanych latach duży wzrost pracujących w mikroprzedsiębiorstwach. Wynikało to ze zmniejszenia zatrudnienia w firmach małych i przejścia do grupy podmiotów mikro. Jednak ogólnie w sekcjach „Przemysł” i „Transport” większą rolę odgrywały podmioty gospodarcze największe, które zatrudniały powyżej 249 pracowników.

Jeśli przyjmiemy za 100% liczbę pracujących wyłącznie w sektorze MŚP (mikro-, małych i średnich podmiotach), to widoczne jest, że najwięcej pracujących osób było w sekcji „Handel i naprawy” – około 1/3 wszystkich pracujących w firmach z tego sektora (rys. 4).

Rys. 4. Pracujący w sektorze MŚP według sekcji gospodarki w 2006 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [GUS].

Okolo 1/4 osób zatrudnionych w omawianym sektorze pracowało w sekcji przemysłowej – właśnie te dwie powyższe sekcje wytwarzały prawie 60% miejsc pracy w tych podmiotach. Podobne znaczenie, jeśli chodzi o udział pracujących w sektorze MŚP, miały sekcje „Budownictwo” oraz „Obsługa nieruchomości i firm” – w analizowanym okresie, tj. 2002-2006, udział ten wahał się między 10 a 12%. Najmniejszy udział wykazywały firmy transportowe, który wahał się wokół wartości 6%. W całym okresie nie było wyraźnych zmian, jeśli chodzi o udział pracujących w poszczególnych sekcjach gospodarki.

4. Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pokazuje, że w polskiej gospodarce dominuje zatrudnienie w przedsiębiorstwach mikro oraz zatrudniających powyżej 249 osób, a przyspieszenie tempa wzrostu gospodarczego nastąpiło przede wszystkim dzięki aktywności największych podmiotów gospodarczych. W strukturze pracujących według wielkości wyraźnie dominowały podmioty najmniejsze zatrudniające do 9 osób.

Sektor MŚP odgrywał najważniejszą rolę w trzech podstawowych sekcjach gospodarki („Handel i naprawy”, „Budownictwo” oraz „Hotele i restauracje”), w których udział pracujących w tych podmiotach wahał się między 85-86%. Natomiast zatrudnienie tylko w sektorze MŚP zdominowane było przez sekcję handlową i przemysłową – w całym analizowanym okresie nie było wyraźnych zmian, jeśli chodzi o udział pracujących w poszczególnych sekcjach gospodarki.

Literatura

De D., *Fostering Entrepreneurship in Europe*, Swedish Foundation for Small Business Research, 2001.

Green Paper Entrepreneurship in Europe, European Commission, 2003.

GUS, *Raporty o stanie sektora MSP w Polsce*, PARP.

Sikorska-Wolak I., *Wieloaspektowość przedsiębiorczości i jej postrzeganie przez mieszkańców wsi*, [w:] *Doradztwo w działalności przedsiębiorczej*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008.

THE AMOUNT AND STRUCTURE OF EMPLOYMENT IN ENTERPRISES FROM 2002-2006

Summary: Correctly functioning small and medium enterprises are regarded as sources of economic results improvement, mainly through the creation of new work places, the degree of innovation, salaries, production capacity or international exchange. The purpose of the article is the presentation of size and structure in enterprises in Polish economy. The data come from Polish Agency for Enterprise Development and they include 2002-2006 years.